

ОТНОВО ЗА СРЕБРОТО ОТ ПЛОВДИВСКОТО СЪКРОВИЩЕ (IGCH 869), СЪХРАНЯВАНО В НАИМ-БАН

Боряна РУСЕВА

*На Митко Драганов – с приятелство,
респект и уважение към стореното в науката!*

Открито в самото начало на 20 век (1907), Пловдивското съкровище (IGCH 869) досега е било обект на няколко публикации. Най-напред Т. Герасимов през 1942 година обнародва частта, която според него се е съхранявала в НАИМ-БАН¹, а сетне, неколккратно, монетите са публикувани и от К. Димитров².

Интересът на изследователите към въпросния древен депозит не е случаен. Той е предизвикан най-вече от Лизимаховия тип тетрадрахми, подписани и с името на тракийския династ Скосток, заради които Пловдивското съкровище продължава да е единствената монетна находка, известна до момента на науката, която съдържа този тип елинистическо сребро.

През 2005 година Wolfgang Fischer-Bossert публикува задълбочено изследване на Скостоковите лизимаховки (със и без името на

---

¹ Герасимов 1942, 93-106, таблици 1-3. Днес в музейната документация броят на монетите, определени от Герасимов за екземпляри от съкровището, далеч надвишава този в цитираната статия. Затова целта на настоящата публикация е да представи всички Александров и Лизимахов тип тетрадрахми от фонда на НАИМ, за които в инвентарните книги е отбелязано, че са част от съкровището. Редом с тях съм прибавила още няколко екземпляра, които, освен че споделят общи монетни печати с тетрадрахми от древния депозит, показват и същата характерна за монетите от това съкровище корозия – характеристики, които безусловно ги свързват със състава на „Пловдив“.

² Димитров 1984, 57-81; Dimitrov 1984, 75-86; Димитров 1995, 166-174 (съкровище № CIV), табла 27-31: текстът е на български. Вариантът на английски ми е непознат). И в трите си статии, в стремежа към максимална изчерпателност, Димитров е добавил към екземплярите от Софийския музей още монети от музея в Пловдив, както и от други чуждестранни сбирки и публикации, за които по-скоро имплицитно се предполага, че принадлежат към Пловдивския депозит. Аз обаче в своята статия ще се фокусирам единствено върху онази част от съкровището, която се съхранява в НАИМ-БАН и за която съществуват преки или косвени данни, че принадлежи към Пловдивската находка.

династа)³, което съвсем естествено включва и коментар на съкровището от Пловдив.⁴ Повод за интерпретацията на Fischer-Bossert е анализът на новопоявили се тетрадрахми с името на Скосток, дошли през 1997 г. с търговския трафик в Западна Европа.⁵ Според това най-ново изследване на Скостоковото монетосечене, последното трябва да се обвърже с тракийския династ в ролята му на Лизимахов васал.⁶ Скосток, продължава Fischer-Bossert, бил сякъл приживе на своя владетел своите сребърни и бронзови монети, подписани със собственото му име, не в някоя от гръцките апойкии по тракийските брегове на Егей и Хелеспонта, а във вътрешността на Тракия – северно от Родопите, в горната част от Маричината долина.⁷ Дали тази трактовка на Скостоковото монетосечене, която се разминава драматично с интерпретацията на повечето днешни наши и чужди изследователи, ще се потвърди от анализа на среброто от Пловдивското съкровище, предстои да видим.⁸

Каталогът, който следва, съдържа описание на всички сребърни монети – 49 тетрадрахми и една драхма, които се съхраняват във фонда на НАИМ-БАН и за които е посочено недвусмислено в музейната документация, че принадлежат към Пловдивския депозит.⁹

КАТАЛОГ¹⁰

АТИНА – ТЕТРАДРАХМИ СТАР СТИЛ (1)

Лице: глава на Атина с шлем, надясно.

Обако: кукумявка насреща, $\frac{3}{4}$ надясно. В дясното поле надпис АΘΕ, в лявото поле – маслинова клонка и полумесец.

1. AR; т. 18,88 г↑/; инв. № 5891; върху аверса – дълбок нарез с острие (**табло I.1**).

Ref. ТГ –; КД 1; Bingen 1975, 161-170; N.-Pierre, Kroll, 2-5.

Въпреки удара с острие върху орнамента от шлема на Атина, унищожил един от основните иконографски белези в класификацията на атинските тетрадрахми *стар стил*, все пак иконографската специфика в изображенията

³ Fischer-Bossert 2005, 49-74, pl. 3-8.

⁴ Ibidem, 52, 61.

⁵ Ibidem, 52-53.

⁶ F.-Bossert, 61-63.

⁷ Ibidem, 55.

⁸ Вече коментирах подробноубликацията на Fischer-Bossert в статията си, посветена на тетрадрахмата, отсечена в Енос под контрола на Скосток, открита при редовни археологически разкопки на древното селище в местността „Аджийска воденица“ край Ветрен, по-известно като „емпорион Пистирос“ (виж Русева 2014, 13-24). Там аз аргументирам по-късната датировка на Скостоковото сребро, което не може да е сечено нито във вътрешността на Тракия, нито приживе на Лизимах (пак там, 19-21).

⁹ Виж бел. 1 по-горе.

¹⁰ Тези от монетите в каталога, публикувани от Герасимов и/или Димитров, са съпроводени от каталожните им номера в цитираните публикации, използвайки съкращенията ТГ (=Герасимов 1942) и КД (=Димитров 1995).

върху кат. № 1 ни позволява с голяма доза условност да го отнесем към т.нар. *pi*-емисии и по-конкретно към тяхната последна фаза – *pi* 5 (Bingen, 163-165, fig. 1, 3, 4; pl. 1), датирана преди 294 г.пр.Хр. (Bingen, 167).

АЛЕКСАНДРОВ ТИП ТЕТРАДРАХМИ (22)

Лице: глава на младия Херакъл с лъвската кожа, надясно. Зрънчест кръг.
Обако: Зевс Аетофор, седнал на трон или дифрос (върху кат. № 2-5, 9, 12-13, 16-17, 20, 22), на л., държи орел в дясната и скиптър в лявата ръка. В дясното монетно поле надпис ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; в лявото монетно поле, под трона и във вътрешното дясно монетно поле (кат. № 22) – различни символи, букви и монограми. Зрънчест кръг (върху кат. № 2-5, 10, 13-14, 16-17, 19, 22).

АМФИПОЛ (10)

2. *О. Атина Промахос* на д. в л.п.

AR; т. 16,92 г $\uparrow\swarrow$; инв. № 5898; повреда на реверсия печат¹¹ (**табло I.2**).
Ref. ТГ –; КД 2; Price 105 (=D 967-1013): с.323–с.320 г.пр.Хр.

3. *О. Ламбда–факел* в л.п.; монограм Γ под трона.

AR; т. 16,19 г $\uparrow\swarrow$; инв. № 5854^a (**табло I.3**).
Ref. ТГ10; КД 3; Price 445: с.315–с.294 г.пр.Хр.

4. *О. Ламбда–факел* в л.п.; *обелиск-звезда* под трона.

AR; т. 16,98 г $\uparrow\swarrow$; инв. № 5854 (**табло I.4**).
Ref. ТГ –; КД 4; Price 475 (=Armenak 76-79): с.315–с.294 г.пр.Хр.

5. *О. Обелиск-звезда* над буква Θ в л.п.; под трона – буква Λ (отчасти скрита под пласт от корозия).

AR; т. 15,93 г $\uparrow\swarrow$; инв. № 5851 (**табло I.5**).
Ref. ТГ 4; КД 5; Price 518 (=Ehrhardt 69): с.300–с.290 г.пр.Хр.¹²

6. *О. В л.п. полумесец* на л. и монограм $\mathfrak{M}$ над монограм $\mathfrak{M}$; под трона – монограм $\mathfrak{M}$.

AR; т. 16,98 г $\uparrow\uparrow$; инв. № 5855; ретуш на лицевия печат (**табло I.6**).
Ref. ТГ 9; КД 8; Price 613 (=Mathisen, 89.6; pl. 18,8 от групата *mu*): с.280–с.270 г.пр.Хр. (по Price, 148-149).¹³

7. *О. В л.п. монограм $\mathfrak{M}$ над полумесец* на л. над монограм $\mathfrak{M}$; под трона монограм $\mathfrak{M}$.

AR; т. 16,99 г $\uparrow\rightarrow$; инв. № 8069; ретуш на лицевия печат (**табло I.7**).
Ref. ТГ 7; КД 6; Price 614var. (=Mathisen, 89.7).

¹¹ Пукнатината върху опакото е голяма и с формата на леко заоблен квадратен контур около главата и торса на Зевс, наподобяващ „кръпка“ върху монетната повърхност.

¹² За М. Прайс емисията вероятно е отсечена в ателието на македонския Уранопол (Price, 139), докато за М. Томпсън и Кр. Ерхарт и това монетно издание с основен контрол *обелиск-звезда* трябва да бъде отнесено към Амфиол, непосредствено след голямата серия тетрадрахми на амфиолското ателие, подписани с контрола *ламбда–факел* (Ehrhardt, 25-32, 29-30; Cavalla, 40-44).

¹³ Датиранияте от М. Прайс с.280–с.270 г.пр.Хр. александровки от *mu* група по Матисън за самия Р. Матисън са ковани в Амфиол с.276/5 г.пр.Хр. (Mathisen, 110). В Gülнар същата емисия, която е обозначена като *groupe au croissant* (Gülнар, 39), Ж. Льо Ридер датира в общия период с.281/0–с. 273/1 г.пр.Хр. (ibidem).

8. О. Същите монограми като при № 7, но с лека модификация в разположението на магистратските сигнатури в л.п.

AR; т. 16,09 г↑; инв. № 5853; отчупена (**табло I.8**).

Ref. ТГ 8; КД 7; Price 614 (=Mathisen, 89.10); еднакъв лицев печат с Gülнар 391, pl. 17.

9. О. В л.п. *φροzd* над буквата Β; под трона – монограм .

AR; т. 16,44 г↑; инв. № 5856 (**табло I.9**).

Ref. ТГ 2; КД 9; Price 585 (=Mathisen, 92.3). Емисията е локализирана от М. Прайс със съмнение в Пела и датирана с.280-с.275 г.пр.Хр. (Price, 146-7). За Р. Матисън александровките от неговата група *φροzd* са сечени в Амфипол през 275/4 г.пр.Хр. (Mathisen, 110)¹⁴.

10. О. В л.п. монограм над *φροzd*; под трона – монограм във венец.

AR; т. 16,57 г↑; инв. № 5862; *fleur de coin*; ретуш на матриците (**табло I.10**).

Ref. ТГ 3; КД 10; Price 603; неизвестна на Матисън емисия от неговата група *φροzd*, към която принадлежи и кат. № 9 по-горе.

11. О. В л.п. *македонски шлем*; под трона – монограм .

AR; т. 17,19 г↑; инв. № 5858; *fleur de coin*; ретуш (?) на лицевия печат (**табло I.11**).

Ref. ТГ, с. 97, обр. 1; КД 11; Price 621 (=Mathisen, 91.6). Подобно на александровките от група *φροzd*, емисията е локализирана от М. Прайс със съмнение в Пела и датирана с.275-с.270 г.пр.Хр. или по-късно (Price, 149-150). За Р. Матисън александровките от негова група *шлем* са сечени в Амфипол в 273-271 г.пр.Хр. (Mathisen, 110)¹⁵.

ПЕЛА (2)

12. О. Монограм под трона.

AR; т. 17,19 г↑; инв. № 5895; препечатана (?) върху ядро на по-стара монета; *fleur de coin* (**табло I.12**).

Ref. ТГ –; КД 13; (=Mathisen, 95.12); Price 547var.¹⁶; еднакъв лицев печат с Price 557 в л.п. – под трона – *кривак* в отреза и Gülнар 462, pl. 19 в л.п. – под трона). Емисията е локализирана от М. Прайс със съмнение в Пела и датирана с.285-с.275 г.пр.Хр. (Price, 146-7). За Р. Матисън александровките от неговата *монограмна група* са сечени в Пела в 274/3 г.пр.Хр. (Mathisen, 110)¹⁷.

13. О. В л.п. монограм над *чаша с една дръжка*; под трона – монограм .

AR; т. 16,37 г↑; инв. № 5859 (**табло II.1**).

Ref. ТГ 5; КД 12; Price 560 (=Mathisen, 95.4); еднаква двойка печати с Gülнар 459, pl. 19. Същите локализация и датировка като кат. № 12 по-горе.

КОРИНТ (2)

14. О. В л.п. *химера на д.*; под трона – буквите NO.

¹⁴ Матисъновата локализация в Амфипол е възприета и от Лео Ридер за александровките от група *φροzd* в съкровището от Мейданчиккале (виж Gülнар 392-398).

¹⁵ Същата локализация на групата *шлем* е дадена и на идентичното сребро от Мейданчиккале (виж Gülнар 401-419).

¹⁶ Същият монограм е гравирен в л.п.

¹⁷ Същата локализация за Матисъновата *монограмна група* (в столичното ателие на Пела) е възприел и Ж. Лео Ридер за среброто от Мейданчиккале, датирайки го в общия период с.281/0-с.272 г.пр.Хр. (виж Gülнар 458-464).

AR; т. 16,73 г↑↓; инв. № 5899; върху аверса – в л., две пъпковидни удебелявания, белязали повреда на лицевия печат (?) (**табло II.2**).

Ref. ТГ –; КД 15; Price 677 (=Armenak 103): с.310-с.290 г.пр.Хр.

15. О. В л.п. амфора; под трона – буквите ΔΕ. Малки фигурки на Нике увенчават облегалките на Зевсовия трон.

AR; т. 16,76 г↑↓; инв. № 5852 (**табло II.3**).

Ref. ТГ 6; КД 16; Price 688: с.310-с.290 г.пр.Хр.

НЕИЗВЕСТНИ МОНЕТАРНИЦИ В МАКЕДОНИЯ ИЛИ ГЪРЦИЯ (2)

16. О. В л.п. предница на Пегас на л.

AR; т. 16,87 г↑↖; инв. № 5897 (**табло II.4**).

Ref. ТГ –; КД 14; Gülnar 492-495 (=Price 866: с. 310-с.275 г.пр.Хр.); еднакъв лицев печат с Gülnar 493, pl. 21 и Price 866, pl. 41.

17. О. В л.п. монограм

AR; т. 16,31 г↑↑; инв. № 5860; силно корозирала; *fleur de coin* (**табло II.5**).

Ref. ТГ 12; КД 17; еднакъв лицев печат с Gülnar 506, pl. 21 и Price 869, pl. 41.

№ 17 е датиран от М. Прайс в същия хронологически период (с. 310-с.275 г.пр.Хр.) като № 16.

КЛАЗОМЕНА (1)

18. О. В л.п. предница на крилат глиган на л. над Нике, права, на л., държаща в дясната си изправена ръка лавров венец; под трона – монограм МΕ.

AR; т. 16,91 г↑↑; инв. № 5896; лошо отпечатана монета (**табло II.6**).

Ref. ТГ –; КД 19; Price 1740: с. 280-с.275 г.пр.Хр.; еднакъв лицев печат с Price 1741, pl. 58 (в л.п. предница на крилат глиган на л. над – МΕ под трона) и Gülnar 910 (pl. 30) от Price 1742 (в л.п. венец над предница на крилат глиган на л. – МΕ под трона).

МИЛЕТ (1)

19. О. В л.п. градският монограм над многолъчна звезда и лъв в ход на д. с обърната назад глава – хоризонтална светкавица под трона.

AR; т. 16,74 г↑↑; инв. № 5900 (**табло II.7**).

Ref. ТГ –; КД 20; Price 2156: 295-275 г.пр.Хр.

НЕИЗВЕСТНИ МОНЕТАРНИЦИ В ЗАПАДНА МАЛА АЗИЯ (2)

20. О. В л.п. статуя на Атина (?) с щит на л.; под трона – X (монограм? или конструктивен елемент от краката на дифроса).

AR; т. 16,98 г↑↑; инв. № 5901; силно корозирала, с язви от корозия върху аверса – при веждата на Херакъл; *fleur de coin* (**табло II.8**).

Ref. ТГ –; КД 21; Price 2720: с.323-с.280 г.пр.Хр. Еднакъв лицев печат с Price 2720, pl. 73 (без X под трона).

21. О. В л.п. буквите ΟΙ.

AR; т. 16,14 г↑←; инв. № 5857; силно корозирала; *fleur de coin* (**табло II.9**).

Ref. ТГ 11; КД 18; Price 2810A: с.240-с.180 г.пр.Хр. (без илюстрация). По стил и иконография емисията по-скоро се родее с кат. № 16-17 по-горе от издания на ателиста в Македония или същинска Гърция.

АЛЕКСАНДРИЯ (1)

22. О. В л.п. *роза*; буквите ΔΙ под трона, буквата Ο – долу, във вътр.д.п., между крака на трона и жезъла на Зевс.

AR; т. 16,90 г↑↑; инв. № 5861; лошо отпечатана или повреда на реверсната матрица – долу, в л.п. (в зоната на лявото божеско стъпало), както и във вътр.д.п. (при скиптърта) и вън.д.п. (при надписа) (**табло II.10**).

Ref. ТГ 1; КД 22; Price 3971 (Мемфис): с.332-323 г.пр.Хр. В Alexandre Льо Ридер опонира на Прайсовата локализация за първите египетски александровки в ателието в Мемфис, възстановявайки тяхната по-ранна локализация в Александрия Египетска, а за начало на монетосеченето им е приета датата ок. 324 г.пр.Хр. (виж Alexandre, 227-264).

ЛИЗИМАХОВ ТИП ТЕТРАДРАХМИ (30) И ДРАХМИ (1)

Лице: Глава на обожествения Александър с рогата на бог Амон, на д. Зрънчест кръг.

Опако: Атина Nikephoros седи на трон, на л. В дясната, протегнатата напред ръка държи увенчаваща Нике, в лявата ръка, облакътена на щит, държи дълго копие. Надпис ΒΑΣΙΛΕΩΣ (в д.п.) ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ (в л.п.); в полетата, на трона на Атина и в отреза, различни монетарни контроли – символи и монограми.

ЛАМПСАК (3)

23. О. Във вътр. л.п. *факла*, на трона монограм .

AR; т. 16,00 г↑→; инв. № 5849; върху лицето – повреда на печата при скулата на Александър; върху опако – пукнатина върху ръката на богинята, между рамото и лакътя (**табло III.1**).

Ref. ТГ 23; КД 26; Lysimachus 41 (=Armenak 673): 297/6-282/1 г.пр.Хр.

24. О. Във вътр. л.п. монограм , в отреза – *полумесеца*.

AR; т. 15,96 г↑↑; инв. № 5847 (**табло III.2**).

Ref. ТГ 22; КД 27; Lysimachus 49 (=Armenak 715-754): 297/6-282/1 г.пр.Хр.

25. О. Във вън.л.п. – *херма*, във вътр. л.п. – монограм .

AR; т. 16,55 г↑↑; инв. № 8064 (**табло III.3**).

Ref. ТГ –; КД –; Lysimachus 55 (=Armenak –): 297/6-282/1 г.пр.Хр.¹⁸

МАГНЕЗИЯ МЕАНДЪР? (1)

26. О. Във вътр. л.п. монограм ; долу, в л.п., под левия крак на богинята – буква М (със силно раздалечени части). Във вън.л.п. (извън монетното ядро), много малка част от монетарен контрол (?).

AR; т. 15,36 г↑↑; инв. № 5850; ретуширани лицев и опаков печати (**табло III.4**).

Ref. ТГ, табл. 2, 19 (=КД 23, отнесен погрешно към ателието в Амфипол от

¹⁸ Тази тетрадрахма не е включена към състава на Пловдивското съкровище в публикациите на Герасимов и Димитров. Тя не е отбелязана и в музейната документация, че принадлежи към находката. Но идентичната корозия и степента на износване категорично родят тази монета с останалите Лизимахови тетрадрахми на Лампсак – екземпляри от *Пловдив*. Затова без никакви угрзения я включвам към останалата част от съкровището, съхранявана в НАИМ-БАН.

емисия Lysimachus 199); Lysimachus 112-115 (=Armenak 844-860): Магnezия Меандър, 286-281 г.пр.Хр. Не е изключено монетата да е имитация на въпросните късни магnezийски лизимаховки.¹⁹ Алюзия за това е необичайно ниското, извън стандарта тегло, както и изключително примитивният ретуш на двете монетни матрици.

ЕНОС – ТЕТРАДРАХМИ (26) И ДРАХМИ (1)

с името на Лизимах (10²⁰)

27. О. Във вьн.л.п. *афластон*, във вътр. л.п. *херма на трон*²¹; щитът е гладък, без умбо²².

AR; т. 17,06 г↑; инв. № 5893; ретуш и на двете матрици; реверсът във вьн. л.п. е с надраскана и остъргана повърхност, в резултат от вторична манипулация; лицето и отчасти opakото са покрити с черни налепи от корозия (**табло .III.5**).

Ref. ТГ –; КД 32; в Müller, Lysimachus и Armenak няма аналози на кат. № 27; идентична стилово и иконографски (общ гравьор на лицето и opakото) с Fischer-Bossert C9, pl. 8 (*букран – херма на трон*).

28. О. Във вьн.л.п. *два кръстосани кадуцейа над херма на трон*; умбото е представено от малък изпъкнал полумесец на д.²³

AR; т. 17,02 г↑; инв. № 5894; ретуш и на двете матрици; с кафяво-черни налепи от корозия (**табло III.6**).

Ref. ТГ –; КД 33; Müller 115; в Lysimachus и Armenak няма аналози на кат. № 28.

¹⁹ Виж коментара на монетата на с. 16-17 по-долу.

²⁰ Тук е включен и кат. № 35а (инв. № 6786= **обр. А, табло IV**), който споделя общ лицев и почти идентичен opakов печат с кат. № 35, както и еднакви износеност и корозия с повечето екземпляри от находката.

²¹ Традиционно лизимаховките със символите „*херма на трон*“ и „*херма насреца*“ (със и без името на династа Скосток) са локализиращи от Анри Сейриг (Ragion, 604, note 3) насетне в монетарницата на град Енос на тракийския егейски бряг. Причината е, че изображението върху част от това Лизимахово сребро силно наподобява *култовата фигурка/ксоанон* на Хермес Перферайос (*Скитникът*) на трон (Ainos, 272-273) – изображение, което еносци използват като символ и монетен тип за сребърното си монетосечене през класическата епоха (ibidem, Nos. 67-74, pl. 2; Nos. 436-458, pl. 10). Единствената златна емисия на Енос, датирана от Мей в трети в.пр.Хр. (ibidem, 278-279), отново е отсечена с изображението на главния божески покровител – *Хермес Перферайос на трон* (ibidem, appendix B, pl. 10). Абсолютно същите символи – „*херма на трон*“ и „*херма насреца*“, виждаме гравирани и върху малката група лагидски тетрадрахми, отнесени от техния издател – Жан Своронос, към ателието в Енос (очевидно заради символа върху реверсите им), датирайки ги при управлението на Птолемей II и Птолемей III (Svoronos 1904, p. 129, No. 930, pl. 27b [със символ „*култова фигура на Хермес Перферайос*“]; p. 129, Nos. 931, 933, pl. 27b [със символ „*култова фигура*“]). Тук съм възприела с цялата им условност характеристиките на символите (*херма на трон* и *херма насреца*), предложени от К. Димитров (Димитров 1983, 67-68). Причината е изобилието от най-различни наименования, използвани от различните автори, писали върху тези единистически емисии. Последен от тях е Fisher-Bossert, за когото тези символи категорично не са *херми*, възприемайки с много уговорки за *хермата на трон*, че е *ксоанон на Хермес Перферайос*, а за *хермата насреца* – че е *култова четириъгълна колона* (виж F.-Bossert, 53).

²² Очевидно умбото с лъвската глава в него е било изличено от изтрития печат и при ретуша не е било възстановено.

²³ Поради същата причина (виж бел. 22 по-горе) майсторът на ретуша е заместил изтритото умбо с лъвската глава с полумесец.

29. А. Еднакъв лицев печат с № 30 по-долу.

О. Във вътр.л.п. *пътна точка* – остатък от изображението на *херма насреца*²⁴.

Еднакъв обратен печат с № 30 по-долу.

AR; т. 15,99 г↑↖; инв. № 8068; *fleur de coin* (?); ретуш и на двете матрици; разядена от силна корозия повърхност (**табло III.7**).

Ref. ТГ 19; КД 34; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 6.A7.

30. А. Еднакъв лицев печат с № 29 по-горе.

О. Еднакъв обратен печат с № 29 по-горе.

AR; т. 15,58 г↑↖; инв. № 5846; ретуш и на двете матрици; напукано по гурта монетно ядро; разядена от силна корозия повърхност (**табло III.8**).

Ref. ТГ 18; КД 35; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 6.A7.

31. А. Еднакъв лицев печат с № 32 по-долу, преди да бъде ретуширан.

О. Във вътр.л.п. *херма насреца*. В умбото – неясно изображение.

AR; т. 15,61 г↑↑; инв. № 8065; ретуш на лицевата (?) и реверсната матрица; силно корозирала (**табло III.9**).

Ref. ТГ 16; КД 40; еднакъв лицев печат V6 у F.-Bossert – виж pl. 4-5, 18-23; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 4, 20.

32. А. Еднакъв лицев печат с № 31 по-горе, но ретуширан.

О. Като № 31 по-горе, но от друг печат.

AR; т. 16,00 г↑↖; инв. № 8067; препечатана (?) върху по-стара монета; с леко конкавна форма на ядрото; ретуш и на лицевия печат; много силно корозирала, покрита с черни налели (**табло III.10**).

Ref. ТГ 15; КД 39; ретуш на лицев печат V6 у F.-Bossert – виж pl. 4,18-20, pl. 5, 21-23.

33. А. Еднакъв лицев печат с № 34 по-долу, но ретуширан.

О. Във вътр.л.п. *херма насреца*; в отреза – монограмите и – вторично гравирани. В умбото – неясно изображение.

AR; т. 16,05 г↑↓; инв. № 5848; ретуш на матриците; много силно корозирала повърхност с черни петна от корозия върху лицето (**табло IV.1**).

Ref. ТГ 17; КД 42; същата двойка печати с F.-Bossert pl. 8, C6 (Vc5/Rc6).

34. А. Еднакъв лицев печат с № 33 по-горе, но ретуширан.

О. Във вътр.л.п. *херма насреца*; в отреза – монограмите и ; на трона – орнамент ²⁵. В умбото – вместо лъвска глава, човешки профил на д.

AR; т. 16,94 г↑←; инв. № 5845; ретуш на матриците (**табло IV.2**).

Ref. ТГ 14; КД 41; същият лицев печат с F.-Bossert pl. 8, C6 (Vc5/Rc6) var.

(в отреза монограмите и). Със същите монетарни контроли (*херма*

във вътр.л.п. – и в отреза²⁶) е подписана и емисията златни статери на Енос в съкровището от Анадол (виж Придик 1902, 81, 8 и табл. II, 8).

Според мен лицев печат Vc5, с който са отсечени C6 у F.-Bossert и наши № 33-34, всъщност представлява ретуширан лицев печат V6 у F.-Bossert, с който са отсечени F.-Bossert, pl. 4-5,18-23 и наши № 31-32 по-горе (последният на свой

ред е с пореден ретуш на аверса). Старата реверсна матрица, неколкократно ретуширана, обединява пък нашия № 34 (с допълнително добавените моно-

грами върху Rc6 по F.-Bossert) и варианта без монограми – само със символ *херма насреца* в полето от F.-Bossert pl. 6, A6 (Ra6), отсечен с обща двойка пе-

²⁴ Виж текста в бел. 21 по-горе.

²⁵ Същият орнамент на трона е гравирани върху някои тетрадрахми, сечени в ателието на Лизимахия след Лизимаховата смърт (виж Русева 1995-1997, 11-30).

²⁶ Към двата монограма в отреза Придик е отбелязал и буквата M, която липсва върху еносското сребро.

чати с **обр. Ж (табло VI)** от НАИМ-БАН, кол. Аврамов, инв. № 5987²⁷.

35. А. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 36–39 по-долу (с името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ върху реверсите).

О. Във вътр.л.п. *херма насреща*.

AR; т. 15,80 г↑↑; инв. № 8066; разядена от корозия повърхност (**табло IV.3**).

Ref. ТГ 21; КД 43; общ лицев печат (V1) и почти идентичен опаков печат (R3) от F.-Bossert, pl. 3.3; същият лицев печат (V1) споделят и кат. № 36–39 по-долу (с името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ върху реверсите).

а. А. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 35 по-горе и с № 36–39 по-долу (с името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ върху реверсите).

О. Като № 35 по-горе, но от друг печат.

AR; т. 16,35 г↑←; инв. № 6786; *fleur de coin*; разяден от силна корозия аверс и кафяво-черни корозионни петна върху реверса (**табло IV. Обр. А**)

Ref. ТГ –; КД –; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 3.1 (V1/R1).

Тази еноска лизимаховка не е разпозната като екземпляр от Пловдивското съкровище нито от Герасимов, нито от Димитров. В музейната документация също не е отбелязано, че монетата принадлежи към находката от Пловдив. За мен обаче общият лицев печат (V1), който сродява монетата с кат. № 35–39 (и не само!), заедно с идентичната износеност и специфичната корозия, които наблюдаваме при повечето монети от съкровището, са достатъчно убедителен аргумент, който позволява да отнесем и тази тетрадрахма към „Пловдив“. Макар да не я включвам в общата номерация на каталога, съм убедена, че тя е част от находката.

С имената на Лизимах и Скосток (16 тетрадрахми²⁸ и 1 драхма)

36. А. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 35 по-горе и кат. № 37–39 по-долу.

О. Във вътр.л.п. *херма насреща*; в отреза, вторично гравирано името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ (с големи омикрони). В умбото, неясно изображение – човешки (?) профил на д.

AR; т. 16,10 г↑→; инв. № 8054; лек ретуш на лицевия печат; с разядена от корозия повърхност (**табло IV.4**).

Ref. ТГ 32; КД 48; F.-Bossert, pl. 3.5, отсечена с печатите V1/R5 (F.-Bossert, 64, No. 5a)²⁹.

37. А. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 35–36 по-горе и кат. № 38–39 по-долу.

О. Като № 36. Еднакъв реверсен печат с кат. № 38–39 по-долу. Името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ е с по-малки букви от тези на другите надписи и с малки точковидни омикрони за разлика от омикрона в ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ – вторично гравирано при ретуша (?)³⁰.

AR; т. 16,17 г↑→; инв. № 5844; много лек ретуш на аверса; с разядена от корозия повърхност (**табло IV.5**).

Ref. ТГ 30; КД 49; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 3.6 (V1/R6).

²⁷ И върху двата екземпляра – F.-Bossert pl. 6, A6 и софийския екземпляр от кол. Аврамов, е гравиран същият орнамент на трона на Атина. За инв. № 5987 от кол. Аврамов виж бел. 41 по-долу.

²⁸ Тук са включени и двете лизимаховки с кат. № 39а (инв. № 3320, **табло IV. Обр. Б**) и 43а (инв. № 1804, **табло V. Обр. В**), които показват печатова и други външни белези за родство със съкровището.

²⁹ F.-Bossert публикува същата монета, но със сгрешен инв. № 8056 от друга монета, описана с кат. № 45 по-долу.

³⁰ Виж кат. №№ 38 и 39а.

38. А. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 35-37 по-горе и кат. № 39 по-долу.
 О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 37 и 39. Името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ е с по-малки букви от тези на другите надписи и с малки точковидни омикрони за разлика от омикрона в ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ – вторично гравирано при ретуша (?).³¹
 AR; т. 15,75 г↑→; инв. № 8063; дефект на аверсната матрица при скулата на Александър (**табло IV.6**).
 Ref. ТГ 29; КД 50; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 3.6 (V1/R6).

39. А. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 35-37 по-горе и кат. № 39а-40 по-долу.
 О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 37 и кат. № 38 преди ретуша.
 AR; т. 17,01 г↑↙; инв. № 8058; *fleur de coin*; ретуширани лицев и обратен печати; неясно отпечатан надпис в отреза на реверса; същият дефект на аверсната матрица, както при № 38; кафяво-черни наледи от корозия (**табло IV.7**).
 Ref. ТГ 28; КД 51; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 3.6 (V1/R6).

а. А. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 35-39 по-горе и кат. № 40 по-долу.
 О. Като № 39. Името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ е с по-малки букви от тези на другите надписи и с малки точковидни омикрони за разлика от омикрона в ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ – вторично гравирано при ретуша (?).³²
 AR; т. 16,94 г↑←; инв. № 3320; *fleur de coin*; ретуширани лицев и обратен печати; същият дефект на аверсната матрица, както при № 38-39; леки черни петна от корозия върху реверса (**табло IV. Обр. Б**).
 Ref. ТГ –; КД –; еднаква двойка печати (V1/R6) с F.-Bossert, pl. 3.6.³³
 Подобно на **обр. А (кат. № 35а)** по-горе, **обр. Б (кат. № 39а)** също не е сред описаните в музейната документация екземпляри от *Пловдив* и затова не фигурира в публикациите на Герасимов и Димитров. Макар да не съм я включила към общата номерация на каталога, за мен монетата със сигурност е част от съкровището.

40. А. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 35-39а по-горе.
 О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 41 по-долу. Буквата Α от ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ е гравирана при ретуша като Δ.³⁴ Името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ е с големи омикрони и по-малки букви от тези на другите надписи – вторично гравирано при ретуша (?).
 AR; т. 16,33 г↑↙; инв. № 5892; същият дефект на аверсната матрица като при № 38-39 и **обр. Б (№ 39а)**; изтрити печати с лек ретуш; покрити с тъмна кафяво-черна корозия (**табло V.8**).
 Ref. ТГ –; КД 18 стар³⁵; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 3.7 (V1/R7).

41. А. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 40 по-горе.
 О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 40 по-горе.
 AR; т. 15,70 г↑↓; инв. № 8057; същият дефект на аверсната матрица като при № 40; изтрити печати с много лек, едва забележим ретуш; корозирала (**табло V.1**).
 Ref. ТГ 31; КД 58; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 3.7 (V1/R7).

³¹ Виж кат. №№ 37 и 39а.

³² Виж кат. №№ 37 и 38 по-горе.

³³ Инв. № 3320 е публикуван в каталога на Fisher-Bossert, но е отнесен погрешно към негов № 7 (F.-Bossert, 65, No. 7c).

³⁴ Виж кат. № 42-43 по-долу.

³⁵ Виж Димитров 1984, 76, № 18. В по-късната публикация на Димитров монетата, според мен неоснователно, „е извадена“ от състава на находката (Димитров 1995, 167), макар Т. Герасимов изрично да е посочил в инвентарните книги, че инв. № 5892 е част от „Пловдив“.

42. Л. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 41 по-горе.

О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 43 по-долу. Надписът в отреза – почти изцяло извън монетното поле. Буквата А от ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ е гравирана при ретуша като Δ³⁶.

AR; т. 15,01 г↑↗; инв. № 8052; лек и деликатен ретуш на лицевия печат – в зоната на ухото и къдриците на Александър; същият дефект на аверсната матрица като при № 41; груб ретуш на реверсната матрица, с белези на варваризация; язви от корозия върху реверса – при коляното на богинята и върху диплите на хитона й (**табло V.2**).

Ref. ТГ 34; КД 55; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 3.9 (V1/R9).

43. Л. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 42 по-горе.

О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 42 по-горе. Буквата А от ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ в л.п. е гравирана при ретуша като Δ³⁷.

AR; т. 15,60 г↑↗; инв. № 8062; пукнатина на монетното ядро; същият дефект на аверсната матрица като при № 42; много лошо отпечатан реверс; груб ретуш на реверсната матрица, с белези на варваризация; язви от корозия – дупка и пукнатина в зоната на отреза (**табло V.3**).

Ref. ТГ 33; КД 54; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 3.9 (V1/R9).

а. Л. Еднакъв лицев печат (V1) с кат. № 43 по-горе.

О. Като № 43, но от друг реверсен печат. Щитът без умбо; надписът в отреза е ΣΚΟΣΤΟΤ[σιc]ΟΥ. Името на Скосток е гравирано с големи омикрони и по-големи букви от тези на другите надписи – вторично гравирано при ретуша (?).

AR; т. 16,52 г↑↗; инв. № 1804; *fleur de coin*; ретуширани лицев и обратен печат; същият дефект на аверсната матрица, както при № 43; черни петна от корозия по повърхността (**табло V. Обр. В**).

Ref. ТГ –; КД –; публикувана в каталога на Fisher-Bossert (F.-Bossert, 66, No. 7b). Отсечена е с двойката печати V1/R10.

Подобно на **обр. А (кат. № 35а)** и **обр. Б (кат. № 39а)**, тази монета също не е сред екземплярите от Пловдивското съкровище, отбелязани от Герасимов в музейната документация. Затова тя не фигурира в публикациите на Герасимов и Димитров. Макар да не съм я включила към общата номерация на каталога, за мен тетрадрахмата с инв. № 1804 със сигурност принадлежи към съкровището, не само заради споделения общ лицев печат, но и заради идентичните с останалите монети от находката износеност и характерна корозия.

44. Л. Еднакъв лицев печат (V3) с кат. № 45 по-долу.

О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 45 по-долу. Името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ е с малки точковидни омикрони и по-големи букви от другите надписи – вторично гравирано при ретуша (?).

AR; т. 16,64 г↑↗; инв. № 8059; *fleur de coin*; лек ретуш на лицевия и по-видим на обратния печат; сериозни дефекти на аверсната матрица – пукнатини и голяма шупла пред челото на Александър; върху реверса – пукнатина на ядрото; с черни петна от корозия (**табло V.4**).

Ref. ТГ 36; КД 61; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 4.12 (V3/R8); същият реверсен печат R8 се споделя от лицеви матрици V1 (F.-Bossert, pl. 3.8 с двойка печати V1/R8) и V2 (F.-Bossert, pl. 4.11 с двойка печати V2/R8). За иконографията на V3, очевидно заимствана от аверсите на Лизимаховото ателие в Амфипол, виж коментара във F.-Bossert, 61-62.

³⁶ Виж и кат. № 40-41, 43.

³⁷ Виж и кат. № 40-41, 42.

45. А. Еднакъв лицев печат (V3) с кат. № 44 по-горе.

О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 44 по-горе. Името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ е с малки точковидни омикрони и с по-големи букви от другите надписи – вторично гравирани при ретуша (?).

AR; т. 15,45 г↑←; инв. № 8056; много лек ретуш на реверсния печат; същият дефект на аверсната матрица, както при № 44; пукнатина на ядрото; корозира (табло V.5).

Ref. ТГ 37; КД 62; виж аналозите и коментара към кат. № 44.

46. А. Еднакъв лицев печат (V5) с кат. № 47 по-долу.

О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 47 по-долу. Името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ е с големи омикрони и по-малки букви от тези в останалите надписи – вторично гравирани при ретуша (?).

AR; т. 15,86 г↑↘; инв. № 8061; ретуш на матриците; с разядена от кафяво-черна корозия повърхност (табло V.6).

Ref. ТГ 26; КД 67; еднаква двойка печати с F.-Bossert, pl. 4.17 (V5/R14); същият опаков печат (R14) обединява и ретуширания лицев печат V6 от F.-Bossert, pl. 5.24 (V6/R14).

47. А. Еднакъв лицев печат (V5) с кат. № 46 по-горе и кат. № 48 по-долу.

О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 46 по-горе и кат. № 48 по-долу.

AR; т. 15,50 г↑↖; инв. № 8060; пукнато и отчупено ядро; дупка от корозия (?) върху аверса – в зоната на косата, зад рога на Амон; изтрити печати с видим ретуш на реверсния; корозира (табло V.7).

Ref. ТГ 27; КД 68; същите аналози, както при кат. № 46.

48. А. Еднакъв лицев печат (V5) с кат. № 46-47 по-горе и кат. № 49 по-долу.

О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 46-47 по-горе и кат. № 49 по-долу. Името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ е с големи омикрони и по-малки букви от тези на другите надписи – вторично гравирани при ретуша (?).

AR; т. 15,56 г↑↓; инв. № 8053; много лек ретуш на матриците; лошо отпечатана монета с дълбоки пукнатини по целия гурт; с разядена от силна корозия повърхност (табло V.8).

Ref. ТГ 24; КД 69; същите аналози, както при кат. № 46.

49. А. Еднакъв лицев печат (V5) с кат. № 46-48 по-горе.

О. Еднакъв реверсен печат с кат. № 46-48 по-горе. Името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ е вторично гравирани – с големи омикрони и по-малки букви от тези на другите надписи.

AR; т. 16,06 г↑↓; инв. № 8055; отсечена с изтрити, леко ретуширани матрици; с корозира повърхност (табло V.9).

Ref. ТГ 25; КД 70; същите аналози, както при кат. № 46.

50. О. Типът и надписите като № 49; [ΒΑΣΙΛΕΩΣ] е извън монетното поле.

AR; т. 3,92 г↑↘ (драхма); инв. № 5980; *fleur de coin*; лошо отпечатан реверс с приплъзнат обратен печат; черни и червеникаво-зелени налепи от корозия (табло V.10).

Ref. ТГ 35; КД 75; в публикацията си Fischer-Bossert не коментира драхмите с името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ. Кат. № 50 няма аналози в познатите ми публикации.

КОМЕНТАР

Интерпретацията на съкровище, от чийто монетен състав е известна едва четвъртината³⁸, е трудно занимание. Според данните у Т. Герасимов, първоначално древният депозит, открит случайно „при копане яма в двора на казармите в Пловдив“³⁹, е наброявал около 200 екземпляра, „вложени в един съд“.⁴⁰ Днес в колекцията на НАИМ-БАН се съхраняват 53 сребърни монети – 52 тетрадрахми и 1 драхма, като никак не е изключено още екземпляри от музейното монетно сребро също да принадлежат към Пловдивския депозит.⁴¹ Такива монети обаче ще останат завинаги анонимни, а всяко разсъждение около евентуалното им родство със съкровището ни отвежда в полето на чистата спекула.

³⁸ Най-вероятно броят монети в известния състав на Пловдивското съкровище е „около 200“, както сочи Т. Герасимов в своята статия, а не „около 2000“ – числото, посочено от Н. Мушмов (Мушмов 1927, 231). Убедена съм, че в публикацията на Мушмов е допусната техническа или печатна грешка. Иначе е необяснимо, как Герасимов съобщава на два пъти – веднъж в цитираната статия (Герасимов 1942, 94) и втори път в американския Инвентар (виж IGCN 869, 115: “Contents: 100+AR”), число, което е поне десет пъти по-малко от това у Мушмов.

³⁹ Герасимов 1942, 94.

⁴⁰ Пак там.

⁴¹ Например 4 монети от музейния ни фонд не са включени в каталога, макар че ги илюстрирам (виж **обр. Г-Ж, табло VI**). Става дума за тетрадрахмите от „Колекция Аврамов“ – част от нумизматичната сбирка на НАИМ-БАН, които К. Димитров прибавя в своите публикации към монетния състав на „Пловдив“. Това са двете лизимаховки със Скостоковото име – инв. № 5981-5982 (=КД 56, 71) и двете лизимаховки без името на династа – инв. № 5980, 5987 (=КД 36-37), монети, които нито Мушмов, нито Герасимов причисляват към съкровището. Инв. № 5981 (=КД 56) – **обр. Г** (тегло 16,46 г 1♠; отлично запазен; с ретуширани матрици; името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ е гравирано вторично – с големи омикрони и по-малки букви от тези на другите надписи) е отсечен с матриците V1/R9 по F.-Bossert и споделя еднакви лицев и опаков печати с мои кат. № 42-43 (със събъркано при ретуша име на Лизимах!); инв. № 5982 (=КД 71) – **обр. Д** (тегло 16,88 г 1♠; същата напластена кафяво-зелена и черна патина като тази върху драхма № 50 и други монети от съкровището; ретуш на матриците, следи от препечатване (?) и напукано ядро; името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ е гравирано вторично – с големи омикрони и по-малки букви от тези на другите надписи) е отсечен с матриците V5/R14 по F.-Bossert и споделя обща двойка печати с мои кат. № 46-49; инв. № 5980 (КД 36) – **обр. Е** (тегло 16,28 г 1♠; лошо отпечатана, макар и отлично запазена монета с пукнатини по ядрото и гурта; ретуширани матрици, а върху реверса ретуш само на част от надписа в л.п. ΛΥΣΙΜΑ[ΧΟΥ]; петна от същата черна патина по повърхността, която наблюдаваме и при други монети от съкровището) е отсечен с матриците Va4/Ra7 по F.-Bossert и споделя обща двойка печати с мои кат. № 29-30, както и същия аверсен печат с инв. № 5987 от „Колекция Аврамов“; инв. № 5987 (КД 37) – **обр. Ж** (тегло 16,75 г 1♠; отлично запазена монета, отсечена с изтрита, но ретуширани печати; с остър метал по гурта) е отсечен с матриците Va4/Ra6 по F.-Bossert и споделя същата двойка печати като F.-Bossert, pl. 6. A6, както и същия аверс (Va4 с инв. № 5980 от „Колекция Аврамов“ и същия аверс като № 34, преди да бъдат добавени двата монограма в отреза му (виж коментара на с. 8–9 по-горе). В заключение можем да кажем, че и четирите тетрадрахми от „Колекция Аврамов“ могат да са екземпляри от съкровището, но с най-големи шансове са инв. № 5980 (**обр. Е**) и особено инв. № 5982 (**обр. Д**), заради идентичните корозионни наелепни, които виждаме и върху други монети от този елинистически депозит.

Въпреки не особено изобилното количество монети от находката, които фондът на НАИМ предлага за анализ и коментар на „Пловдив“, отличната запазеност на добре датирани македонски александровки от времето на Антигон Гонат, редом с отличното състояние на част от Скостоковите тетрадрахми, обвързани много тясно помежду им от общи печати, ни позволяват да датираме сравнително прецизно този толкова интересен елинистически депозит. Но преди да се захванем с датировката на съкровището, нека разгледаме по-подробно отделните групи монети в него.

За атинската тетрадрахма в съкровището.

Тетрадрахмата на Атина *стар стил* – № 1 в каталога, е отбелязана в музейната документация като екземпляр от Пловдивското съкровище. Мушмов и Герасимов обаче нито споменават, нито пък публикуват тази монета в своите текстове, посветени на находката. Нещо повече, кат. № 1 е единствената сред всички останали монети, която е била посечена с острие в древността – сигурен белег, според думите на големия изследовател Колин Крей⁴², че е третирана не като монета, т.е. като инструмент за размяна, а като къс сребро в съответната „варварска“ циркуляционна среда, която в нашия случай следва да е балканска Тракия. Така че принадлежността на атинската *кукумявка* към останалото Александрово и Лизимахово сребро за мен остава спорна, въпреки изричното ѝ упоменаване в инвентарните книги на НАИМ-БАН като екземпляр от „Пловдив“. Затова съм длъжна да приема, макар и със съмнение, че и тази монета е част от находката.

Както споменавам в референцията към кат. № 1 по-горе, прецизното определяне на тази единствена атинска *кукумявка* в Пловдивското съкровище е затруднено от унищожения поради удар с острие орнамент върху шлема на Атина – един от най-важните иконографски детайли за стиловата класификация на този тип старогръцки монети. Знае се, че тъкмо от рисунъка на този детайл (и не само!) океанът от атински тетрадрахми *стар стил* се групира в хронологически обособените стилови фази – *pi*, *quadridigite (QD)* и *heterogeneous groups*. И докато *кукумявките* със стил *pi* и *QD* се датират от средата на IV до самия край на 60-те години на III в.пр.Хр., по-късните от тях и все още трудни за обяснение *heterogeneous groups* са с хронология, която ги отвежда в десетилетията от втората половина на III-то столетие пр.Хр.

Що се отнася до *кукумявката* от Пловдив, според иконографските детайли и стила на изображенията ѝ, тя трябва да принадлежи към финала на фаза *pi* – *pi* 5⁴³. Неин *terminus ante quem* на отсичане е 294

⁴² Kirazli, 30, note 22-23.

⁴³ Bingen, 163-165, fig. 1, 3, 4; pl. 1.

г.пр.Хр. – годината, в която Деметрий Полиоркет завзема Атина⁴⁴. Ще рече, че кат. № 1 е бил емитиран малко преди тази дата – обстоятелство, което добре се вписва в състоянието на тетрадрахмата, показваща белези на видима износеност.

За по-късните от фаза *pi* 5 емисии със стил *quadridigite*⁴⁵ и *heterogeneous groups*⁴⁶ е присъщ рисунък, който е чужд на детайлите в изображенията върху кат. № 1. Според мен, монетата не може да бъде отнесена нито към *quadridigite* стила, нито към още по-късните емисии атински тетрадрахми, групирани от Nicolet-Pierre и Kroll в техните 6 *heterogeneous groups*⁴⁷.

За александровките в съкровището.

Едва ли 22-те тетрадрахми с типове и името на Александър Велики в софийската част от съкровището са всички александровки, които то е съдържало, преди да бъде разграбено и разпиляно в началото на миналия век. Със сигурност в него са влизали по-широк спектър традиционни за този тип и вид елинистически депозити издания от разни центрове на Източното Средиземноморие. Белег за това е александрийската александровка, сечена от монетарите на Александър в неговото главно египетско имперско ателие. Очевидно на музея в София са били продадени едни от най-запазените Александров тип тетрадрахми, а останалите може би са били пласирани на външния пазар? Независимо от всичко това, сред Александровия тип тетрадрахми от находката, съхранявани в София, които са емитирани преобладаващо от монетарите в Македония, за късмет на науката срещаме много добре и отлично запазени екземпляри, въпреки тежката корозия, поразилата болшинството от монетите. Сред тях дори има тетрадрахми с *fleur de coin* (кат. № 10 от групата *зрозд*; кат. № 11 от групата *шлем* и кат. № 12 от групата *монограм*⁴⁸), сиреч без видими седи от износване – ще рече, че тези монети са били трезорирани веднага след тяхното отсичане.

⁴⁴ Bingen, 167; N.-Pierre, Kroll, 1-2.

⁴⁵ N.-Pierre, Kroll, 3-5, pl. 1-3. Хронологията на стилова група QD, сечена наведнъж през 280-те години пр.Хр. или пък продължила да се кове от атинските монетари и през следващите 270-260 години пр. Хр., до превземането на града от Гонат в края на Хремонидовата война (262/1), е коментирана от Hélène Nicolet-Pierre и John Kroll в съвместната им публикация, цитирана по-горе (виж N.-Pierre, Kroll, 7, 10).

⁴⁶ N.-Pierre, Kroll, 13-22, pl. 3-6.

⁴⁷ N.-Pierre, Kroll, 18-22.

⁴⁸ Към тях трябва да прибавим поне още две тетрадрахми – кат. № 20-21, и двете сечени в неопределени ателиета на Западна Мала Азия, според определенията на М. Прайс. Той датира, според мен некоректно, емисията, подписана със сигнатурата *оми-кфои-йота* (кат. № 21), към 240-180 г. (виж Price 2810A). Най-вероятно обаче въпросната александровка е екземпляр от морето анонимни тетрадрахми, сечени в същинска Гърция по време на управлението на Антигон Гонат. Стилото и иконографски кат. № 21 от *Пловдив* силно напомня на тетрадрахмата с *вертикален кривак* от съкровището „Чапаево“, което публикувах през далечната 1985 година (Русева 1985, 31, № 4).

Благодарение на Ралф Матисън значителна част от постумните александровки на Македония с до неотдавна анонимни издатели и аморфна хронология бяха детайлно проучени и отлично датирани в десетилетието след битката при Курупедион и смъртта на двамата диадохи – Лизимах и Селевк Никатор.⁴⁹ Днес – чрез тези късни македонски постумни александровки, разполагаме с отличен хронологически репер за прецизната датировка и на Пловдивското съкровище.

Изданията на Амфипол и Пела, сечени през 270-те години на III в.пр.Хр. под контрола на Антигон Гонат, са осем от всичките 12 македонски тетрадрахми в *Пловдив*. Това са екземплярите от Матисъновите групи *мю* (кат. № 6-8), *зрозд* (кат. 9-10), *шлем* (кат. № 11) и *монограм* (кат. № 12-13), датирани в хронологическите граници между 276/5 и 273-271 г.пр.Хр.⁵⁰ Емитирането им Ралф Матисън обвързва с нуждата на Гонат от монети – сребро и злато, за да плаща на наемниците си келти, но и гърци, траки и илири, в нескончаемите конфликти между наследниците за македонския трон през 270-те години пр.Хр. – конфликти, довели до хаос в земите на Македония.⁵¹

Наличието сред въпросните Гонатови александровки на отлично запазени монети, чиито печати са *fleur de coin*⁵², е недвусмислен белег, че времето на трезориране на среброто в съкровището е идентично или много близко до годините на отсичане на тези монети. Ще рече, че 273-271 г.пр.Хр. са *terminus post quem* за депониране на монетите от Пловдив – време, в което на територията на Македония и Гърция бушува войната между Гонат и Пир за македонското наследство.

За лизимаховките в съкровището.

Видно е, че преобладаващите монети в софийската част от *Пловдив* (53) са с типовете и името на Лизимах (31). От тях тези, отсечени в ателието на Енос – без и със името на тракийския династ Скосток, са 27, като подписаните от Скосток лизимаховки (16 тетрадрахми и 1 драхма) имат превес.⁵³ На Скостокото сребро, подписано или не от династа, ще се спра в нарочен коментар по-долу.

⁴⁹ Mathisen, 79-124.

⁵⁰ Ibidem, 81, 89-93, 95-96, 104-110.

⁵¹ Ibidem, 100-103.

⁵² Това са кат. № 10 от серията *зрозд* с датировка 275/4 г. по Матисън; кат. № 11 от серията *македонски шлем* с датировка 273-271 г. по Матисън и кат. № 12 от серията *монограм* с датировка 274/3 г. по Матисън.

⁵³ Няма да спекулирам с типа и броя монети в съкровището – дали в него превес са имали александровките, или пък лизимаховките, защото то ще остане завинаги непознато в непокътнатия си състав. Важното в случая с фрагмента от София е, че благодарение на търговските отношения между продавач (някой си от село Голямо Конаре, Пловдивско) и прозорливата управа на Народния тогава музей, днес НАИМ-БАН притежава фрагмент от единственото елинистическо монетно съкровище, в чийто състав е влизал забележителен брой тетрадрахми и драхми (?) с името на тракийския династ Скосток.

Извън еноските лизимаховки, емитирани от служителите на Скосток, особено интересен е № 26 в каталога – Лизимаховата тетрадрахма от Магнезия Меандър. И двата печата, лицев и опаков, с които е отсечена монетата, са ретуширани. Ретушът е груб, дори примитивен и издава липса на професионализъм у майстора, „опреснил“ печатите за въпросното издание.⁵⁴ Все пак е очевидно, че по стил, иконографски детайли, основния монограм във вътр. л.п., размера и формата на буквите в надписа, монетата следва да е (или да копира?!) екземпляр от тетрадрахмите на Магнезия Меандър, по-точно от нейните последни емисии в секвенцията на М. Томпсън⁵⁵, ковани след възстановяване на Лизимаховата власт в града към 286 г.пр.Хр.⁵⁶ Тези най-късни магнезийски лизимаховки са подписани с варианти на монограм ΠΡ, разположени във вътр.л.п., като върху някои от изданията сигнатурата е съпроводена от *състезателна факла* във вън.л.п. и *меандър* в отреза⁵⁷. Чувствително по-ниското от обичайното тегло на нашата тетрадрахма може да се дължи или на бронзовото ѝ ядро, ако е фуре (?), или пък на намалено количество нископробно и лошокачествено сребро, от което ще да е бил изкован този вариант.⁵⁸ Неговата (на кат. № 26) изработка, както вече споменах, рязко се отличава от магнезийските лизимаховки не само със забележително по-ниското си тегло, но и с примитивната изработка, която може да се тълкува като алюзия за отсъстващ професионализъм или пък за екстраординарни условия, при които е била произведена въпросната емисия. Възможно ли е Скостоковите монетари, които имитирали еноските лизимаховки, върху част от които поставяли и името на тракийския династ, да са автори и на тази странна емисия, на свой ред имитирайки оригинал от Магнезия Меандрийска? Прочее тази практика на преупотреба или по-скоро на копиране на оригинали от времето на Лизимах, е документирана в изследването на Fisher-Bossert както за Магнезия, така и за Амфипол.⁵⁹

⁵⁴ Същият най-вероятно е „изтъквал“ част от диплите на божеския хитон – долу, под левия крак на Атина, като буквата *μιο*, гравирайки я на това нетипично за монетарните контроли място.

⁵⁵ Lysimachus 112-115(=Armenak 844-860).

⁵⁶ Lysimachus, 174.

⁵⁷ И двете полета обаче – и вън.л.п., както и полето в отреза, са извън ядрото на кат. № 26 и затова не може да се види дали майсторът, ретуширал оригиналните матрици, си е направил труда да представи и вторичните контролни символи.

⁵⁸ Това може да се дължи на ограничено количество метал за отсичане на монети (т.нар. *bullion*), както и на спешно, извънредно монетосечене, които ще да са наложили екстремалното намаляване на теглата на отделните монетни ядра, от които бивали изковавани въпросните издания. Изказвам своята голяма благодарност на колегата и приятеля д-р Владимир Пенчев от НИМ-София за неговите безценни съвети по време на разговорите ни, свързани както с Пловдивското съкровище, така и с трудното за интерпретиране и датировка Скостоково монетосечене – сребърно в монетарницата на град Енос на тракийския егейски бряг и бронзово в Енос (?) и във вътрешнотракийския град Кабиле (Драганов 1993, 25-42).

⁵⁹ F.-Bossert, 56, 61-62.

Но да се върнем на 27-те сребърни лизимаховки – 26 тетрадрахми и 1 драхма, отсечени в ателието на Енос⁶⁰, с които Пловдивското съкровище е толкова значимо. Тези монети можем да групираме най-общо на издания без и такива с името ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ. Разбира се, че анализът на еноските лизимаховки би бил много по-труден и със сигурност непълен без помощта на задълбоченото проучване на Wolfgang Fischer-Bossert върху Скостоковите тетрадрахми – със и без името на тракийския династ, представени в тяхната пълнота чрез събраните и подредени монетни печати, употребявани за това интересно елинистическо монетосечене. Тъкмо на базата на пълноценния печатен анализ в публикацията на Fischer-Bossert сме определили и подредили и нашите монети от Пловдивското съкровище.

Първата група тетрадрахми, върху чиито реверси е гравирани единствено символът със спорна идентификация – *херма на трон* (кат. № 27-28) и *херма насреца* (кат. № 29-35), почти без изключение показват преупотреба на по-стари монетни матрици след по-видим, т.е. по-груб или по-внимателен ретуш – алюзия за извънредни обстоятелства, накарали еноските монетари да използват спешно целия си ресурс за отсичането на своите сребърни и златни(!) емисии.⁶¹ Във фрагмента от съкровището, съхраняван в София, най-ранни са двете тетрадрахми с *херма на трон* (кат. № 27-28). Те са без аналози в съкровището от Арменак и студията на М. Томпсън Lysimachus, и най-вероятно са били емитирани след смъртта на Лизимах. Отсечени са с ретуширани матрици и въпреки корозията са отлично запазени след ретуша. Останалите еноски лизимаховки с *херма насреца* (кат. № 29-35а) са обвързани помежду им от общи лицеви печати⁶², както и от споделени двойки печати⁶³ – сигурен белег за близостта между времето на отсичане и на трезориране на монетите. Последната тетрадрахма от тази група (кат. № 35⁶⁴) спо-

⁶⁰ Виж бел. 21 по-горе, където са разгледани всички мнения за локализацията в град Енос на групата царски и постумни лизимаховки със символ *херма на трон* и *херма насреца*, част от които са подписани от династа Скосток.

⁶¹ Както споменавам към кат. № 34 по-горе, в голямото Анадолско съкровище (IGCH 866) е представена златната емисия статери на Енос (Придик 1902, 81, 8 и табл. 11, 8), подписана със същите монетарни маркировки (без буквата *μ*) като тези върху тетрадрахма № 34. *Анадол* съдържа още един еносски статер (Придик 1902, 81, 29 и табл. 12, 29) от емисията Lysimachus 257 (=Armenak 947), сечен приживе на Лизимах и датиран от М. Томпсън ок. 283/2 г.пр.Хр. (Lysimachus, 182). Следователно наш кат. № 34, заедно с паралелните му статери, ще да са отсечени след Лизимаховата смърт, както прочее целият масив от еноско сребро, представен в Пловдивското съкровище и съхраняван в НАИМ-БАН.

⁶² Vc5 и V6 по Fischer-Bossert, обединяващи кат. № 31-34.

⁶³ Кат. № 29-30, отсечени с двойката печати Va4/Ra4 по Fischer-Bossert.

⁶⁴ Към кат. № 35 съм включила още една тетрадрахма с номерация 35а (инв. № 6786) и със символ *херма насреца* от фонда на музея, отсечена с печатите V1/R1 по Fischer-Bossert. И макар да няма изрични указания, че монетата принадлежи към съкровището, за мен тя е част от *Пловдив* както заради общия с № 35 лицев печат V1, така и заради общата степен на запазеност, и още по-важното – заради еднаквата корозия

деля общата аверсна матрица V1 (по Fischer-Bossert) със следващото Лизимахов тип сребро на Енос с надписа ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ върху неговите реверси (кат. № 36-50). Този факт на печатово родство между двете монетни групи безусловно означава, че и едните, и другите монети са продукция на едно и също ателие, боравило с едни и същи ресурси. Наблюдение, което в пълна мяра важи и за среброто с името на Скосток от втората група, тъй като и тези тетрадрахми от съкровището в не по-малка степен показват печатова обвързаност помежду им. Най-напред, с лицевия печат V1, който, видяхме, ги сродява с лизимаховките без името на династа, са отсечени половината от монетите в тази група – кат. № 36-43. От друга страна повечето от тетрадрахмите с надпис ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ споделят помежду си общи двойки печати⁶⁵. Колкото и поразени от силната корозия да са монетите с името на Скосток, поне за три от тях можем да твърдим, че са трезорирани без да са циркулирали, т.е. отсечени са с печати *fleur de coin*. Това са кат. № 39, кат. № 44 и единствената драхма в софийския фрагмент – кат. № 50. Към тези великолепно съхранени, макар и брутално корозирали монети, можем да прибавим и кат. №№ 35а, 39а и 43а (**табла IV-V. Обр. А-В**), които също, абстрахирайки се от корозията, можем да определим за отсечени с матрици *fleur de coin*.

Следователно, приемайки че целият масив от Лизимахов тип сребро със символ *херма на трон* и *херма насреща* от Пловдивското съкровище е кован в монетарницата на крайбрежния Енос, картината, която тези монети очертават, е на едно екстремално, спешно, кратко, целево, не много обемно монетосечене, за което са били преупотребявани с техниката на ретуша стари монетни матрици на ателието, като може би са били ангажирани (поради спешност? или пък недостиг на артисти?) гравьори-илитерати (?).⁶⁶ Чиновниците пък, натоварени с продукцията, очевидно притеснени от недостиг на *bullion*, поради някаква критична за ателието и града ситуация,

---

върху повърхността ѝ. Същото се отнася и за кат. № 39а (V1/R6 по Fischer-Bossert) и кат. № 43а (V1/R10 по Fischer-Bossert) – монети, за които в музейната документация няма информация, че са екземпляри от съкровището, но които по печати, степен на износеност и вид на корозията са абсолютно идентични с останалия състав на находката.

⁶⁵ Кат. № 37-39, отсечени с двойката печати V1/R6 по Fischer-Bossert; кат. № 40-41, отсечени с двойката печати V1/R7 по Fischer-Bossert; кат. № 42-43, отсечени с двойката печати V1/R9 по Fischer-Bossert; кат. № 44-45, отсечени с двойката печати V3/R8 по Fischer-Bossert; кат. № 46-49, отсечени с двойката печати V5/R14 по Fischer-Bossert.

⁶⁶ Виж кат. №№ 40-41 и 42-43, отсечени с общи двойки печати (V1/R7 и V1/R9 по Fischer-Bossert), върху чиито реверси името на Лизимах е представено (след ретуша!) като ΛΥΣΙΜΑ(sic)ΧΟΥ, а върху реверса на кат. № 43а (**табло V. Обр. В**) е сгрешено пък името на Скосток, представено ΣΚΟΣΤΟΤ(sic)ΟΥ, вместо ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ. Още една монета от фонда на НАИМ-БАН (инв. № 5981 от „Колекция Аврамов“, **табло V. Обр. В**), отсечена със същите печати като кат. № 42-43, показва върху реверса си сгрешения при ретуша надпис ΛΥΣΙΜΑ(sic)ΧΟΥ (виж бел. 41 по-горе).

са били принудени да наредят изготвянето на повечето от ядрата за бъдещите монети както от по-нископробно сребро, така и с чувствително по-ниски от стандартните тегла. На тези причини най-вероятно се дължи характерният сивкав цвят на еноските тетрадрахми, отсечени от метал с едрозърнеста структура, сред които болшинството от монетите със Скостоковото име имат значително занижени тегла, трудно обясними с активна корозионна дейност.⁶⁷

В заключение, както недвусмислено сочи анализът на еносното Лизимахов тип сребро в Пловдивската находка – тетрадрахмите с кат. № 27-35 (без името на Скосток), както и тетрадрахмите и драхмата с кат. № 36-50 (с надпис ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ), са отсечени след 283/2 г.пр.Хр. – датата на М. Томпсън за единствената еноска емисия в съкровището от Арменак⁶⁸. Най-вероятно монетарите на град Енос са емитирали всички тези тетрадрахми (и драхми) след смъртта на Лизимах (пролетта на 281 г.пр.Хр.) и последвалото я вероломно убийство на победителя при Курупедион – Селевк Никатор (лялото на същата 281 г.пр.Хр.). От този момент насетне тракийският егейски бряг става арена на следващи се един след друг военни сблъсъци чак до ок. 277/6 г.пр.Хр., когато келтите биват победени и усмирени от Гонат и Теос на територията и на двата полуострова – Балканския и Анатолийския⁶⁹ (Will 1966, 85-93).

Както посочвам в самото начало на своето изследване, трактовката на Скостоковите монети у Fischer-Bossert, според когото те били сечени приживе на Лизимах някъде във вътрешността на балканска Тракия, се разминава радикално с коментарите на наши и чужди изследователи. С риск да повторя някои от наблюденията си, вече споделени по-горе в изложението, за финал на своята публикация ще се спра отново на аргументите, почерпани от изследването на софийския фрагмент от Пловдивското съкровище, според които среброто със символи *херма на трон* и *херма насреца* е било изковано тъкмо в монетарницата на крайбрежния Енос в смутното десетилетие след Лизимаховата смърт.

1. Фрагментът от „Пловдив“, съхраняван в НАИМ-БАН, показва безусловно, че в групата на александровките срещаме моне-

⁶⁷ Това са кат. № 38 (15,75 г), 41 (15,70 г), 42 (15,01 г), 43 (15,60 г), 45 (15,45 г), 46 (15,86 г), 47 (15,50 г), 48 (15,56 г). От групата на еноските тетрадрахми без името на династа с по-ниско от обичайното тегло е единствен кат. № 35 (15,80 г), отсечен с лицевия печат (V1 по Fischer-Bossert), обединяващ двете групи монети със и без името на Скосток. Вероятно е симптоматичен фактът, че редом с еноските монети от Пловдив, чиито тегла са нестандартно ниски, друга лизимаховка с тегло извън стандарта е кат. № 26 (15,36 г) – тетрадрахмата, отсечена с ретуширани матрици от късните издания на Магнезия Меандр, на която се спирам в нарочен коментар по-горе.

⁶⁸ Lysimachus 182, No. 257 (=Armenak 947).

⁶⁹ Will 1966, 85-93.

ти, които не са участвали активно в монетната циркулация, а са били депонирани веднага след тяхното отсичане. Този белег на близостта между датировката на най-късните монети в съкровището и времето на тяхното трезориране отвежда укриването на Пловдивското съкровище след ок. 270 г.пр.Хр., сиреч след емитирането на най-късните александровки в него – Гонатовите, част от които са *fleur de coin*.

2. Екземпляри с *fleur de coin* печати обаче срещаме и в групата на лизимаховките със символ *херма насреща*. Такива монети присъстват както в групата без името на Скосток, така и в тази с надпис ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ – отново ясен знак за синхронност в продукцията на Гонатовите и Скостокови монети в елинистическия депозит.
3. Печатовата обвързаност на повечето от лизимаховките със и без името на Скосток е белег за близостта на времето на тяхното емитиране с датата на трезорирането им, както и близостта на центъра на монетосечене с мястото на натрупване на съкровището, т.е. дн. град Пловдив. Лесно обяснима е връзката на античния Филипопол с крайбрежния Енос и това е Марица – древният Хебър. Среброто, съставлявало бъдещото съкровище, което ще бъде открито в двора на пловдивските казарми през 1908 г., е пропътувало разстоянието от Енос, разположен при вливането на реката в Егей, нагоре по течението ѝ, следвайки традиционния трафик на стоки и монети, долавян още в края на V – началото на IV в.пр.Хр. Същият трафик виждаме овеществен както в масива от монети – одриски владетелски и чужди старогръцки, откритан на територията на „емпорион Пистирос“⁷⁰, така и в десетките монетни съкровища със сребро на Тракийски Херсонес и Парион, маркиращи същия този път от Проливите нагоре по реката към вътрешността на Тракия.
4. Документираната манипулация на стари монетни печати, с които били отсичани тетрадрахмите без и със името на Скосток от съкровището означава, че това монетосечене се е извършвало на едно и също място. Сложната система от монетарни контроли, която включвала употребата на символи и монограми⁷¹, подсказ-

⁷⁰ Русева 2015, 1-8; Русева 2016, 1-20. Прочее по същия път ще да е пристигнало от крайбрежието в селището, по-познато днес като „емпорион Пистирос“, както съкровището от 552 сребърни и златни монети, намерени *in situ* при археологическото му проучване (Pistiros VI, 65-137), така и еноската лизимаховка, открита също на територията на въпросния археологически обект (Русева 2014, 13-24).

⁷¹ Последните поставяни понякога допълнително върху стари матрици само със символ (виж коментара към кат. № 34).

ва за място на отсичане на въпросните лизимаховки ателие с утвърдени традиции в монетарната практика. Това не може да бъде нито пътуваща работилница, нито пък монетарница, инцидентно организирана някъде по просторите на балканска Тракия, особено когато в нея са се секли редом със сребърните издания и паралелни златни статери.⁷²

Според мен, разполагаме с достатъчно убедителни аргументи, които сочат тъкмо ателието в Енос за монетарницата, която в даден момент от своята дейност кове Лизимаховото злато и сребро, подписано с градския парасемон – *ксоанона* на Хермес Перферайос (т.нар. *херма на трон*). Както вече стана дума, тези емисии са представени в съкровищата от Арменак и Анадол, и са датирани от М. Томпсън ок. 283/2 г. Същите монети, сечени в самия край на Лизимаховото царуване, заедно със златните и сребърни издания на Енос със символ *херма насреща*, емитирани скоро след смъртта на диадоха, се срещат, макар и рядко, в елинистическите депозити от епохата. Вероятно в смутните времена на „междударствие“ в Македония, настъпили след смъртта на двамата Александрови генерали – Лизимах и Селевк Никатор, и нахлуването на келтските пълчища на Балканите, когато по южните тракийски брегове властта е “no man’s land“ по думите на Е. Вил⁷³, някой си непознат от историците Скосток завзема града заедно с неговата монетарница и всичко, което е заварил в нея. Започвайки спешно монетосечене на Лизимахово сребро със старите матрици на градското ателие, династът не се е забавил да нареди на чиновниците да се гравира допълнително и неговото име, редом с Лизимаховото.

Можем дълго да спекулираме около причините, довели Скосток до монетосечене на Лизимахово сребро със заварените матрици на еноската монетарница (и не само!)⁷⁴, започвайки от един момент на сетне да ги подписва и със собственото си, вторично гравирано име. Анри Сейриг ще го нарече “*un tyran d’Ainos*“⁷⁵, за разлика от Fischer-Bossert, за когото Скосток, видяхме, бил васал на Лизимах. Дали е бил подчинен номинално на диадоха или не, няма да узнаем никога. Това обаче, което ни рисува съставът на Пловдивското съкровище, е един по всяка вероятност узурпатор на гръцкия крайбрежен град, възползвал се от смъртта на Лизимах и хаоса по тракийското крайбрежие, предизвикан от нахлуването на келтите, за да сложи ръка на Енос и неговата монетарница, заедно с печатите от времето

⁷² Виж бел. 61 по-горе.

⁷³ Виж бел. 69 по-горе.

⁷⁴ F.-Bossert, 56 (за Магнезия Меандрийска), 61-62 (за Амфипол).

⁷⁵ Parion, 604, note 3.

на диадоха. Провокиран от извънредни обстоятелства, със сигурност свързани с келтската вълна, преминала през Проливите, на Скосток и гражданите на Енос ще да им се е наложило да се отбраният, купувайки си военна подкрепа от наемници – траки, илири или келти, същите, които Гонат купувал с Александровия тип сребро, сечено от македонските му монетари в Амфиол и Пела⁷⁶ – екземпляри от което виждаме омесени със Скостоковите лизимаховки в Пловдивския депозит. За своето целево „наемническо“ монетосечене Скосток не е разполагал с достатъчно количество метал. Затова му се е наложило да използва ядра с по-ниски от традиционните тегла, както и да употребява нископробно, вероятно с висок процент примеси сребро. На това обстоятелство най-вероятно се дължат намалените тегла на голям брой монети в съкровището.

Не е било възможно Скосток да не подпише с името си тези „наемнически“ тетрадрахми и драхми. Както вече споменах, династът наредил на чиновниците в еносското ателие да добавят върху старите градски матрици от времето на Лизимах и неговото, на Скосток име, защото именно чрез това наемническо сребро Скосток е заявявал на света своята политическа власт в района.

До къде се е простирала територията, в която властвал династът Скосток, познат ни единствено от неговото сребро, сечено в Енос, и неговия бронз, кован в монетарницата на Енос (?) и Кабиле⁷⁷? В какви отношения е бил той с Антигон Гонат, след като македонът се възкачва на престола в Пела (276), побеждавайки келтите край Лизимахия в 277 година? Докога Скосток владее част (?) от Югоизточна Тракия и крайбрежието при вливането на Хеброс в Егей? Това са все въпроси без конкретни отговори до появата на нови безспорни документи от и за елинистическа Тракия през 270-те – 260-те години пр.Хр.

⁷⁶ Mathisen, 100-103.

⁷⁷ Драганов 1993, 25-42. Според автора „никак не е смущаващо, че е имало двама тракийски династи на име Скосток, единият от които през 70-те години на III в.пр.н.е. е упреждал политическо влияние около Енос, а другият, двадесетина години по-късно – около Кабиле“ (Драганов 1993, 39), отсичайки в кабиленската монетарница бронзовата емисия с портрет на владетеля върху аверсите (Драганов 1993, кат. № 27-99, табла 3-10). Тази трактовка обаче се разминава с тълкуването на Скостоковото монетосечене – сребърно и бронзово, от Й. Юрукова (Юрукова 1992, 115-131, 263-265 – кат. № 107-111). За нея сребърното и бронзово монетосечения са били извършени под управлението на един династ – Скосток, който най-напред кове Лизимаховия тип сребро и т.нар. конвенционален бронз (с глава на Аполон//копник) в ателието на Енос до към 270 г.пр. Хр., а сетне – в монетарницата на Кабиле, отсича бронза с владетелския портрет в десетилетието ок. 270-260 г.пр.Хр. (Юрукова 1992, 131).

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ:

- ГПНБМ = Годишник на Пловдивската народна библиотека и музей
 ИМЮБ = Известия на музеите от Южна България
 КД = Димитров 1995
 НАИМ-БАН = Национален институт и музей в Българската академия на науките
 НСЕ = Нумизматика, сфрагистика и епиграфика
 вѐн.д.п. = външното дясно (монетно) поле
 вѐтр.д.п. = вътрешното дясно (монетно) поле
 вѐн.л.п. = външното ляво (монетно) поле
 вѐтр.л.п. = вътрешното ляво (монетно) поле
 д.п. = дясното (монетно) поле
 на д. = надясно
 на л. = наляво
 л.п. = лявото (монетно) поле
 о. = Опако
 т. = тегло
 ТГ = Герасимов 1942
- AA = Anatolia Antiqua, Varia Anatolica (Istanbul-Paris)
 Ainos = May 1950
 Alexandre = Le Rider 2003
 ANSAJN = American Numismatic Society, American Journal of Numismatics
 ANSMN = American Numismatic Society, Museum Notes
 ANSNNM = American Numismatic Society, Numismatic Notes and Monographs
 Armenak = Thompson 1986
 BHR = Bulgarian Historical Review
 Bingen = Bingen 1975
 D = Newell 1923
 Ehrhardt = Ehrhardt 1976
 F.-Bossert = Fischer-Bossert 2005
 Gülnar = Davesne, Le Rider 1989
 IGCH = Thompson, Mørkholm, Kraay 1973
 JNFA = Journal of Numismatic Fine Arts
 Kirazli = Le Rider, Olcay 1987
 Lysimachus = Thompson 1968
 Mathisen = Mathisen 1981
 MA = Miscellanea Graeca
 Müller = Müller 1858
 N.-Pierre, Kroll = Nicolet-Pierre, Kroll 1990
 Parion = Seyrig 1958
 Pistiros VI = Russeva, Taneva, Youroukova, 2016
 Price = Price 1991
 RBN = Revue Belge de Numismatique
 Ref. = Reference(s)

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Герасимов 1942:** Т. Герасимов. Находка от сребърни монети на Александър III Велики, Лизимах и Скосток от Пловдив. – В: ГПНБМ 1940-1941. София. 1942, 93-106, таблица 1-3.
- Димитров 1984:** К. Димитров. Монетосеченето на тракийския владетел Скосток според монетното съкровище от Пловдив (IGCH No. 869). – В: ИМЮБ. Т. 10, 1984, 57-81.

- Димитров 1995:** К. Димитров. Съкровища със златни и сребърни монети типове „Филип II“ и „Александър Велики“ от ранноелинистическа Тракия. София, 1995 (англ. CD-ROM).
- Драганов 1993:** Д. Драганов. Монетосеченето на Кабиле. 1993.
- Мушмов 1927:** Н. Мушмов. Монетите на тракийските царе. София, 1927.
- Придик 1902:** Е. Придик. Анадолюский кладъ золотыхъ статовъ 1895 года. – В: Известия Императорской археологической комиссии. Выпускъ 3-й. С.-Петербургъ. 1902.
- Русева 1985:** Б. Русева. Съкровище от тетрадрахми (края на IV-началото на III в. пр. н. е.), открито при с. Чапаево, Горнооряховско. – В: Сб. Нумизматика, част I, София, 1985, 28-50.
- Русева 1995-1997:** Б. Русева. Съкровището от Боровец (IGCH 855) и постумните тетрадрахми на Лизимахия. – Нумизматика и сфрагистика, 1995-1997, 11-30.
- Русева 2014:** Б. Русева. За сребърната лизимаховка на Енос, намерена в Пистирос. – НСЕ, 10, 2014, 13-24, табло II.1-5.
- Русева 2015:** Б. Русева. Сребърен тетартеморий на Севт II (ок. 405-ок. 387) от разкопките на „емпорион Пистирос“. – Нумизматика, сфрагистика и епиграфика II, 2015, 1-8, табло I.
- Русева 2016:** Б. Русева. Кой от одриските владетели – династът Севт I (424-ок.405) или парадинастът Севт II (ок.405-ок.387), сече династичното сребро с надписи ΣΕΥΘΑ ΑΡΓΥΡΙΟΝ и ΣΕΥΘΑ ΚΟΜΜΑ? – Нумизматика, сфрагистика и епиграфика 12, 2016, 1-20, табла 1-2.
- Юркова 1992:** Й. Юркова. Монетите на тракийските племена и владетели. София, 1992.
- Bingen 1975:** J. Bingen. Le trésor de tetradrachmes attiques de style pi. – In: MG. Fasciculus I. Thorikos and the Laurion in Archaic and classical times. Ghent, 1975, 161-170.
- Davesne, Le Rider 1989:** A. Davesne, G. Le Rider. Le trésor de Meydancikkale, Paris, 1989.
- Dimitrov 1984:** The Coinage of the Thracian Ruler Skostokos according to the Coin Hoard from Plovdiv, 1907 (IGCH 869). – BHR, 12, 4, 1984, 75-86.
- Ehrhardt 1976:** Chr. Ehrhardt. A Catalogue of Issues of Tetradrachms from Amphipolis, 318-294 B.C. – JNFA, 4, 1976, 85-89.
- Fischer-Bossert 2005:** W. Fischer-Bossert. Die Lysimacheier des Skostokos. – RBN, 151, 2005, 49-74, pl. 3-8.
- Le Rider 2003 :** G. Le Rider. Alexandre le Grand. Monnaie, finances et politique. Paris, 2003.
- Le Rider, Olcay 1987:** G. Le Rider N. Olcay, Le trésor de Kirazli (près d'Amasya): IGCH 1369. – In: AA, 1987, p. 23-34.
- Mathisen 1981:** R. W. Mathisen. Antigonos Gonatas and the Silver Coinages of Macedonia circa 280-270 B. C. – ANSMN, 26, 1981, 79-124.
- May 1950:** J.M.F. May. Ainos, its History and Coinage. London, 1950.
- Müller 1858:** L. Müller. Die Münzen des thracischen Königs Lysimachus, 1858.
- Newell 1923:** E.T.Newell. Alexander Hoards II, Demanhur 1905. – In: ANSNM 19, 1923.
- Nicolet-Pierre, Kroll:** H. Nicolet-Pierre and J. H. Kroll. Athenian tetradrachm coinage of the third century B.C. – ANSAJN, 2, 1990, 1-35, pl. 1-6.
- Price 1991:** M. J. Price. The Coinage in Name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus. Zurich/London, 1991.
- Russeva, Taneva, Youroukova, 2016:** Pistiros VI. The Pistiros Hoard. Part II: The

- Hoard (autors: B. Russeva, V. Taneva, Y. Youroukova), 65-137, pl. 25-54.
- Seyrig 1958:** H. Seyrig. Parion au 3e siècle avant notre ère. – In: Centennial publication of the American Numismatic Society, edited by H. Ingholt. New York, 1958, 603-625, pl. 40-42.
- Thompson 1968:** M. Thompson. The Mints of Lysimachus. – In: Essays in Greek Coinage presented to Stanley Robinson, ed. by C.M.Kraay, G.K.Jenkins. Oxford, 1968, 163-182, pl. 16-22.
- Thompson 1986:** M. Thompson. The Armenak Hoard (IGCH 1423). – ANSMN, 31, 1986, 63-106, pl. 6-26.
- Thompson, Mørholm, Kraay 1973:** An Inventory of Greek Coin Hoards. New York, 1973.
- Will 1966:** E. Will. Histoire politique du Monde Hellénistique. T. I. Nancy, 1966.

ТЕКСТ КЪМ ИЛЮСТРАЦИИТЕ:

- Табла I-V. 1-50.** Сребърните монети (49 тетрадрахми и 1 драхма) от Пловдивското съкровище (IGCH 869), съхранявани във фонда на НАИМ-БАН.
- Табло IV. Обр. А.** Лизимахов тип тетрадрахма със символ *херма насреща* –кат. № 35а, НАИМ-БАН, инв. № 6786.
- Табло IV. Обр. Б.** Лизимахов тип тетрадрахма с името на Скосток – кат. № 39а, НАИМ-БАН, инв. № 3320.
- Табло V. Обр. В.** Лизимахов тип тетрадрахма с името на Скосток – кат. № 43а, НАИМ-БАН, инв. № 1804.
- Табло VI. Обр. Г.** Лизимахов тип тетрадрахма с името на Скосток – НАИМ-БАН, „Колекция Аврамов“, инв. № 5981.
- Табло VI. Обр. Д.** Лизимахов тип тетрадрахма с името на Скосток – НАИМ-БАН, „Колекция Аврамов“, инв. № 5982.
- Табло VI. Обр. Е.** Лизимахов тип тетрадрахма със символ *херма насреща* – НАИМ-БАН, „Колекция Аврамов“, инв. № 5980.
- Табло VI. Обр. Ж.** Лизимахов тип тетрадрахма със символ *херма насреща* – НАИМ-БАН, „Колекция Аврамов“, инв. № 5987.

AGAIN ON THE SILVER FROM PLOVDIV HOARD (IGCH 869)
HOUSED IN NIAM – BASBoryana Russeva
(*Summary*)

The date of Skostokos' silver coins cannot be considered before the death of Lysimachus precisely because of the composition of Plovdiv hoard – the only known so far hoard of its kind containing this type and kind of coins. It was published by T. Gerassimov (Герасимов 1942, 93-106, pl. 1-3) and republished by K. Dimitrov (Димитров 1984, 57-81). Its subsequent interpretation here is due to a work recently issued by Fischer-Bossert (Fischer-Bossert 2005, 49-74, pl. 3-8) as the author radically changes the reading of the so called Skostokos – Lysimachus' type of silver tetradrachms known from the studies of Bulgarian and foreign savants including the review on the Plovdiv hoard coins.

Studying the Lysimachi bearing the symbol of herma in Plovdiv hoard on the grounds of Fischer-Bossert' analysis, we cannot definitely accept his assertion that all the coins of Skostokos in this type of deposit are more worn-out than the later Macedonian Alexanders from the time of Gonatas. The reason for the shabby look of the tetradrachms of Skostokos is to be the very strong corrosion that has damaged the surface of most of them as well as of the majority of coins in the hoard.

Precisely the later Macedonian tetradrachms in Plovdiv hoard are dating the concealment of his coins as well as of the part of the Ainos and Skostokos' Lysimachi. This hoard might have been a reminiscence of some dramatic events Skostokos experienced together with the rest of the citizens from the Northern Aegean and Thracian Chersonesos provoked by the battle near Lysimacheia bringing glory and royal wreath to Antigonus Gonatas. That is, the interpretation on the silver coinage of Skostokos proposed by K. Dimitrov in the distant 1984 in my view remains acceptable with the proviso that its chronology has to be even earlier. Although ambitiously stated, the reading of F.-Bossert is not enough credible and needs more new arguments apart from the documented die-connections of this coinage with not a single one royal Lysimachus' atelier. What is the reason – a technological, political or both of them, is yet to be clarified, only after the Corpus of Lysimachus' coinage becomes reality.